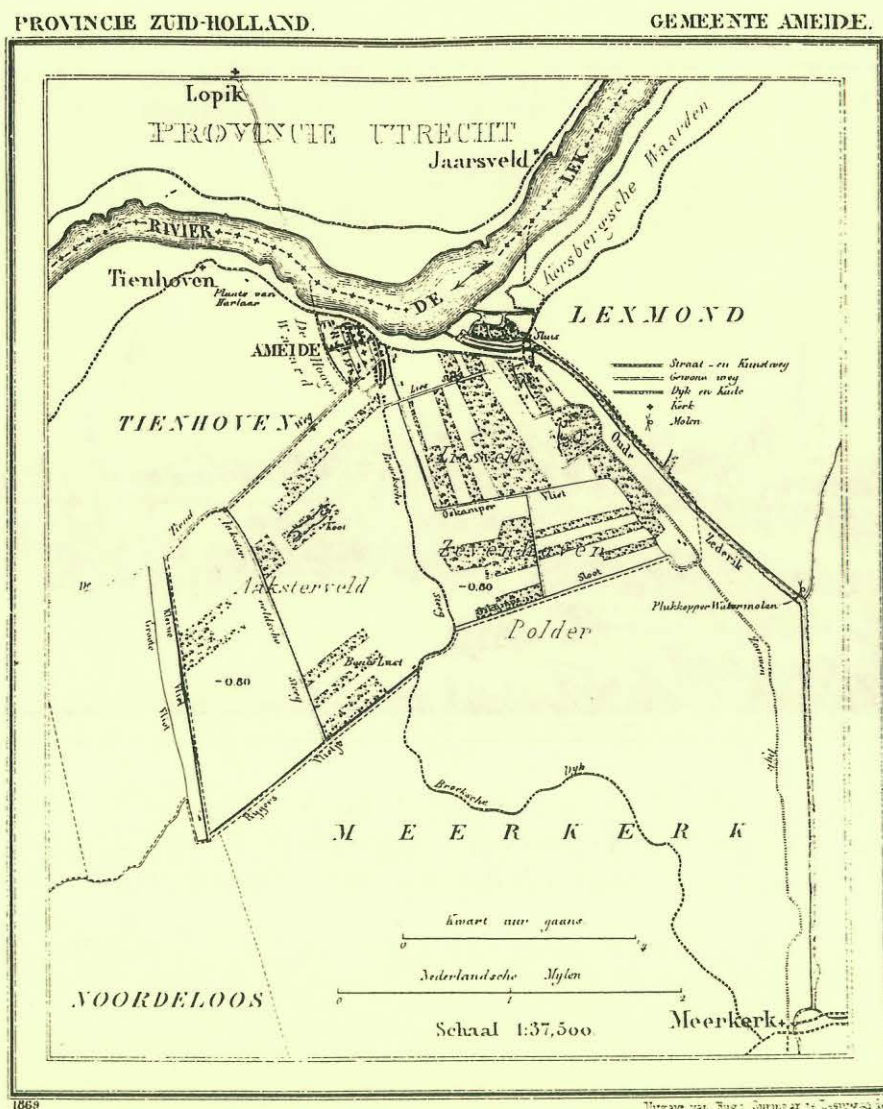


III d de 19-e eeuw

Figuur 51: De topografische kaart van Ameide schaal 1 : 37.500 uit de Gemeente-atlas van J.Kuyper (druk Hugo Suringar) (1865-1882).

AMEIDE

Opmerkelijk zijn de oude perceelscheidingen met de bijbehorende namen. Men leest: de Lies Steeg, de Oskampse Vliet, de Oskampse Sloot, de Tiend Weg, de Broeksche Dijk, het Aakster-veld en de Kersbergische Waarden. Het "Huis van Herlaar" wordt met een enkel stipje aangegeven. De haven van Ameide, nog bekend uit de 18-e Eeuw is niet meer. Ameide telde tijdens de opname van de kaart 1300 inwoners, de oppervlakte van het gemeentelijk grondgebied bedroeg 524 ha.



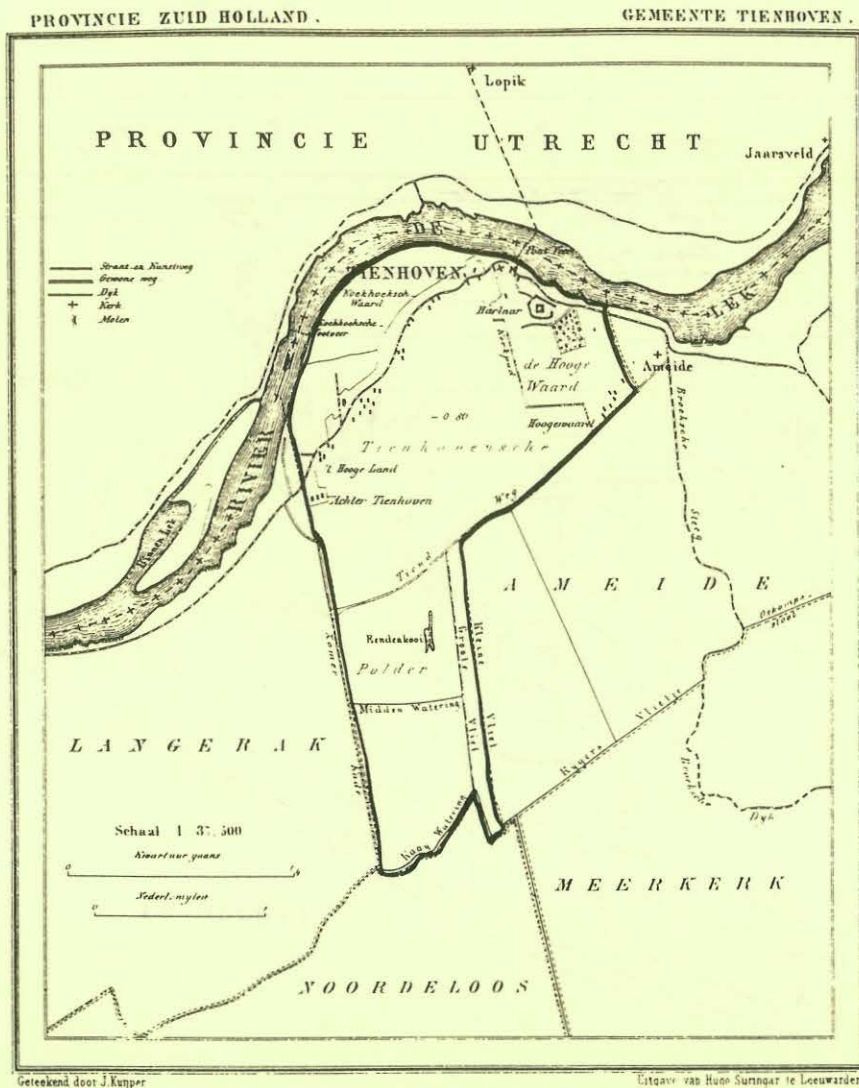
524 Buiders. 1300 Inwoners.

figuur 51

Figuur 52: De topografische kaart van Tienhoven schaal 1 : 37.500 uit de Gemeente-atlas van J.Kuyper (druk Hugo Suringar)(1865-1882).

TIENHOVEN

De Hooge Waard en 't Hooge Land geven de hoger gelegen gebieden aan van de oorspronkelijke oeverwallen. Deze gebieden liggen onder meer zo hoog omdat de omliggende klei- en veenpakketten verder ingeklonken zijn dan de zandige Lekafzettingen. Men herkent de Koekoekswaard, het Coekoeksche Voetveer, de Kleine- en de Groote Vliet, de Kaay Wetering en het Rijgers Vlietje. Herlaar is wat ruimer aangegeven dan bij Ameide. Een eendenkooi in de Tienhovense Polder. Tienhoven telde tijdens de opname van de kaart 280 inwoners, de oppervlakte van het gemeentelijk grondgebied bedroeg 427 ha.



Geteekend door J. Kuyper

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

427 Buiders 280 Inwoners

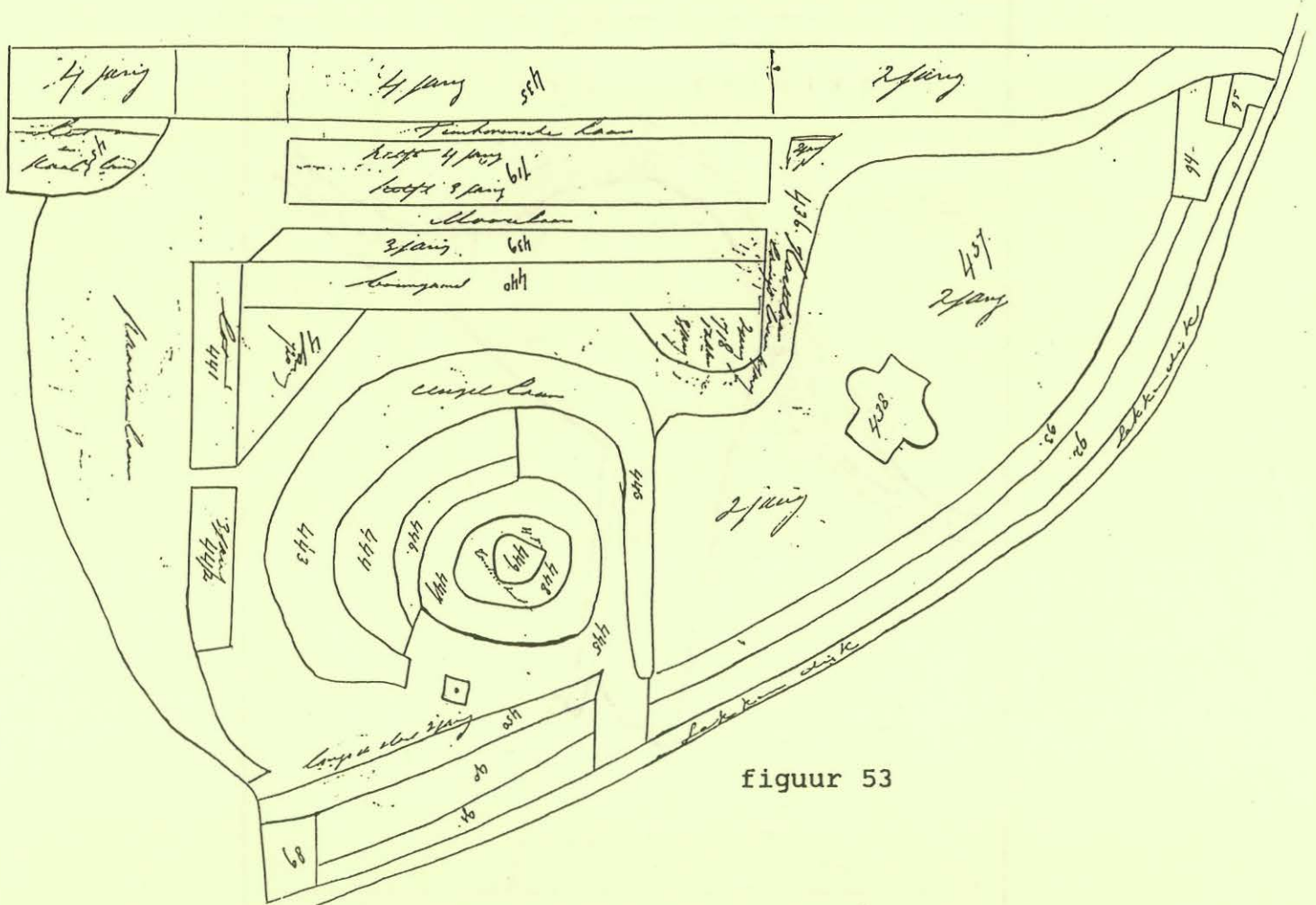
figuur 52

Figuur 53

EEN PLATTEGROND VAN HERLAAR

Het betreft de beplantingen rondom het slot. Het is een schets van een tuinarchitect. Volgens het Archief te Utrecht zou de prent dateren uit de tweede helft van de 19-e eeuw. In dat geval werd hier een schrijfwijze gebruikt die meer overeenkomt met die van de 18-e eeuw. Er staat bijvoorbeeld "Lekken dijk" voor Lekdijk en "cingel" voor singel.

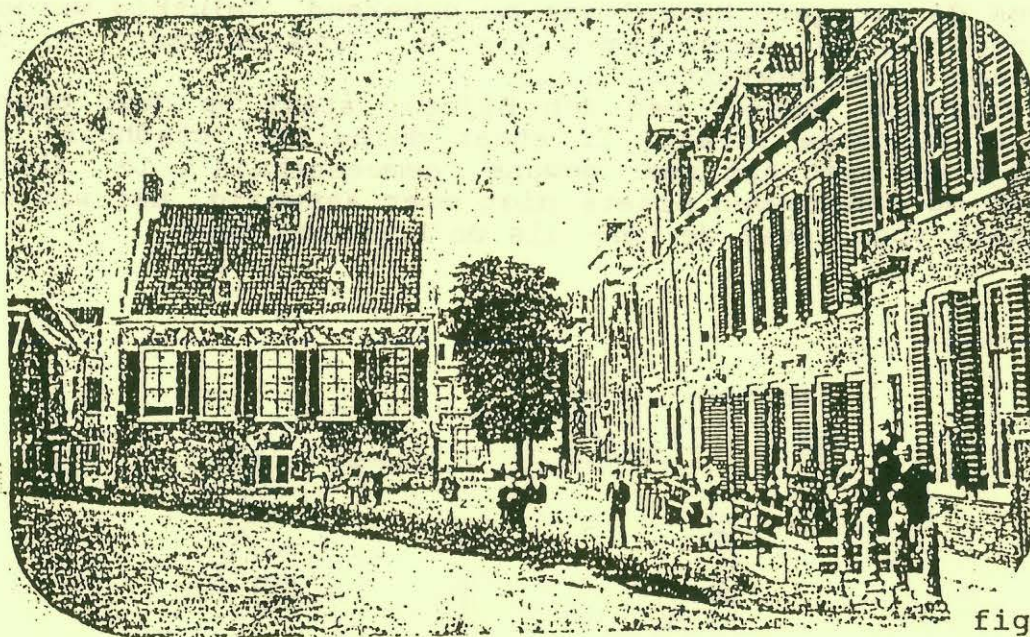
De prent slaat duidelijk op Herlaar en daarom werd ze in de bundel opgenomen. Al den Oudsten vond deze zeldzame afbeelding in het Rijks Archief te Utrecht.



figuur 53

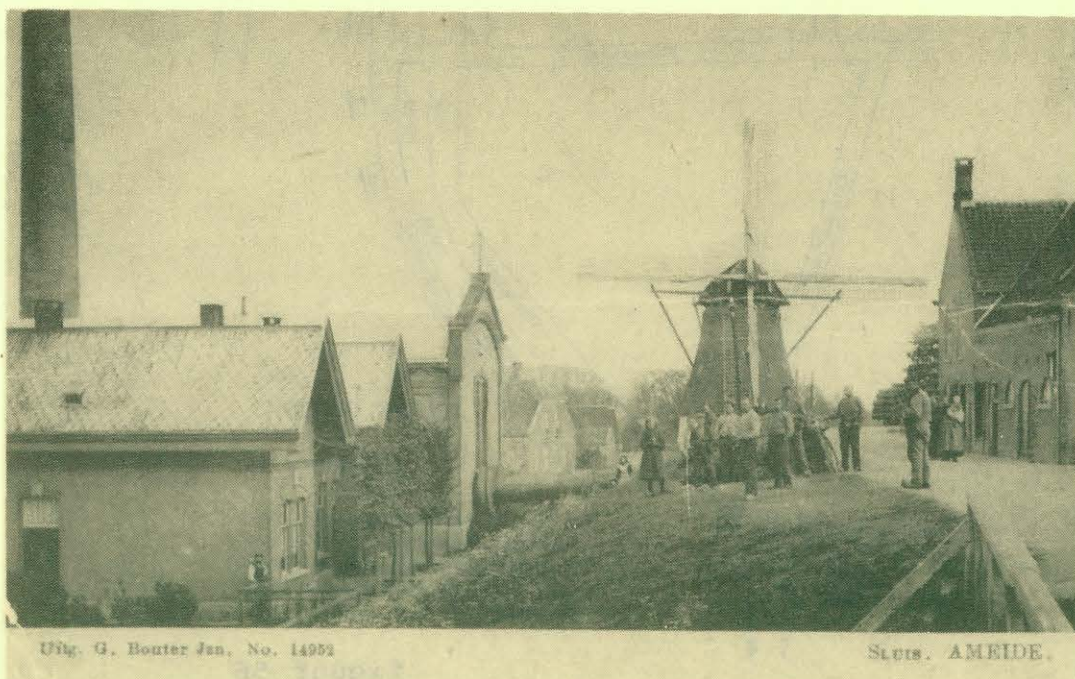
Figuur 54: HET CENTRUM VAN AMEIDE OP EEN FOTO VAN 1867.

Deze opname, gestuurd vanuit Zuid Afrika naar het secretariaat van de historische vereniging komt uit de nalatenschap van de dorpsdokter van Ameide uit die tijd. Men ziet de Voorstraat en het Stadhuis. Op de Dam de hoge kastanjabomen. De dijk is nog onverhard. Het publiek staat gedeeltelijk op de stoepen van de herenhuizen en gedeeltelijk op het terrein dat vroeger de haven was. Waarschijnlijk staan op deze zeer vroege foto de dokter en zijn familie.



figuur 54

Figuur 55: De molen en het stoomgemaal te Sluis. Deze prent werd overgenomen uit Nieuwsbrief 1998-4 (een artikel van Chr.Will).



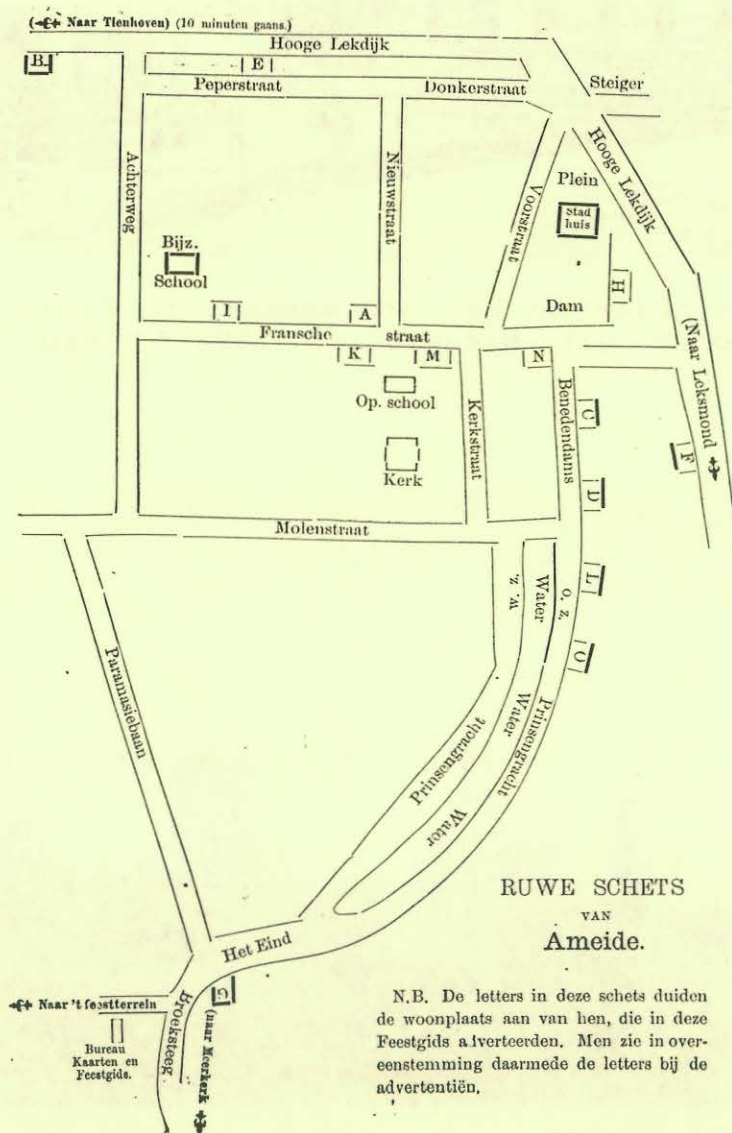
- Prentbriefkaart Sluis: v.l.n.r.: de woonhuizen van de machinist en de stoker, het Rijksstoomgemaal, de korenmolen van Bor en buitendijks het Dijkhuis van het Waterschap.

Figuur 56:

Een "ruwe schets" van de stadskarta van Ameide anno 1899, gemaakt ter gelegenheid van het ZANGERSFEEST van 17 Augustus 1899. Deze werd overgenomen uit Nieuwsbrief December 1999.

Men kan er drie oude (vertrouwde) straatnamen op terugvinden zoals de Achterweg, de Hooge Lekdijk en de Broeksteeg maar de Brouwerij werd al Molenstraat en de Pompstraat Nieuwstraat. De benaming "Plein" (voor het terrein achter het stadhuis boven de vroegere haven) was me onbekend. Gelukkig werden in de loop van de jaren namen als de 'Donkerstraat' en de 'Peperstraat' niet gewijzigd.

De vroegere 'School met den Bijbel' staat op deze prent nog aan de Fransche straat. Er staat duidelijk 'stadhuis' op het kaartje en niet het zeer gewone 'gemeentehuis'. De 'steiger' is op de aangegeven plaats niet meer aanwezig. Het was de aanlegplaats voor zowel de Lek- als de Pruische Boot.

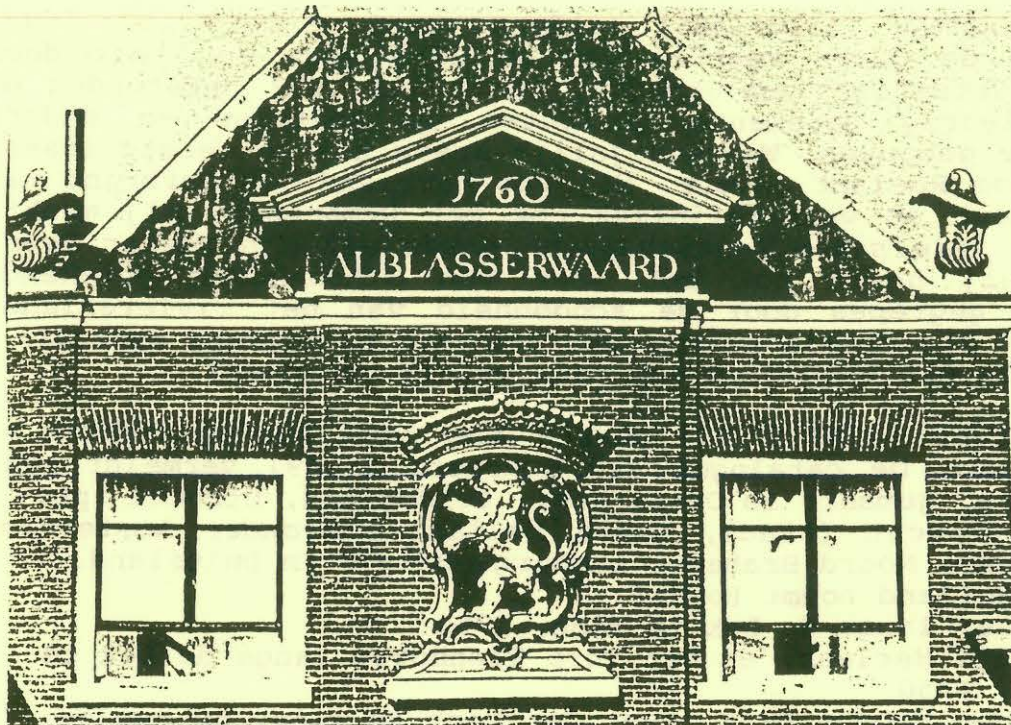


figuur 56

III e de 20-e eeuw

Figuur 57:

De gevel van het Gemeenlandshuis (uit 1760) aan de Voorstraat.



Het Gemeenlandshuis (uit 1760) in Ameide speelde eens een voorname rol bij het besturen en beschermen van de nolders.

figuur 57

Figuur 58: Een illustratie uit het boekje van Herman de Man: "HOLLANDERS KOMT NAAR HET WATER" (1926).



Ameide, dat me aan een kunstige knipprent doet denken figuur 58

BIJLAGE 1

PERSOONSGEGEVENS VAN TEKENAARS WAARVAN PRENTEN IN DEZE BUNDEL GENOEMD WORDEN.

ROELANT ROGHMAN (1620-1686) (elders wordt vermeld 1627-1692) maakte in de jaren veertig van de 17-e eeuw een reis door Holland, Gelderland en Utrecht. Omstreeks 1647 ontstonden de 241 nauwkeurig getekende gezichten op kastelen en andere bijzondere gebouwen. Waarschijnlijk kreeg hij de eerste lessen van z'n oom Roelant Savery. Hij was bevriend met Gerbrand van den Eeckhout en waarschijnlijk ook met Rembrandt. Hij maakte de serie: "*Plaisante Lantschappen*" samen met z'n zuster Geertruydt. Hij heeft ook het veer van Schoonhoven getekend, kennelijk gegrepen door de schoonheid van het rivierenland-schap, dat hij op z'n reizen door Utrecht en Holland aantrof. Gelukkig is dit sindsdien nog maar weinig veranderd.

JAN DE BEIJER (1703-1770?) maakte zeer veel stadsgezichten en landschappen. De catalogus van B. Romers (1969) vermeldt ruim 1500 werken, gemaakt in Overijssel, Gelderland, Utrecht (provincie), Utrecht (stad), Noord Holland waaronder Amsterdam, Zuid Holland, Noord Brabant, Limburg, België en Duitsland.

Bij Zuid Holland noemt Romers:

1087 Ameide, langs de Lek te zien, 1750.

1108 't Hujs Herlaer, en het Dorp Tienhoven langs de Lek te zien, 1750

1128 Van den hoogen Dijk, over der Leck te sien, op Amejde, 't Huis Herlaer, en Thienhoven, 1745

1129 Lekgesigt, den: 22. August: 1750 Ameide, Herlaer, Tienhove, Lopik

1161 't Dorp Thienhoove, aen de Lek, den 21. August/1750 't Huis Herlaer.

Spijtig genoeg werden deze tekeningen niet in de catalogus van Romers opgenomen. Ze bevinden zich in het Rijks Prenten Kabinet in het gebouw van het Rijksmuseum te Amsterdam en kunnen aldaar bekeken worden.

A. Rademaker (omstreeks 1720) met een prent van:

"Het Dorp Tienhoven aen de Rivier de Lek in de heerlijkheit van Vianen tusschen Ameide en Nieupoort hebbende een vermaeklijk Gezicht langs de Lek". Onder de prent staat duidelijk 1620 maar 1720 moet zijn bedoeld.

HENDRICUS (HENDRIK) SPILMAN (1721-1784) bereisde de hele Republiek. Hij maakte tekeningen en aquarellen van landschappen en stadsgezichten. Hij heeft ook geëtst en gegraveerd. Spilman werd geboren te Amsterdam en begraven te Haarlem. Het was een leerling van A. de Haan de Jonge. In 1742 werd hij ingeschreven als lid van het Sint Lucasgilde te Haarlem. In 1750 bezocht hij Ameide-Herlaer-Tienhoven en maakte toen de dubbelprent (de figuren 23 en 24).

BIJLAGE 2

EEN BESCHRIJVING VAN AMEIDE UIT 1774 MET EEN VERWIJZING NAAR HERLAAR in Holland en Brabant.

uit: "Lud. Smids M.D., Schatkamer der Nederlandsche Oudheden", uitgever Gerrit Bom 1774.

"AMEIDE, of het Huis ter Meiden, tusschen Vianen en Nieuwpoort, op de Lek, wel eer onder de steeden gerekend en nu slechts een vervallen Huis. Dus kan 't verkeeren. Oudenhove, Zuid-Holl. 366 bl. en voor de Graven van Scriverius, in IV, 58. bl. Junius, Batav. 517. bl. Men ziet er twee gezichten van; onder die van Rochman.

Ondertusschen Ameide beschouwende, door die van Utrecht, een ontmantelde stad en een open vlek geworden, A.1547; zo vallen mij deze regelen in, uit het 15.B. der Gedaantewisselingen van Ovidius, volgens Vondels overzetting:

Zo zienwe tyden van hunn' streeken staag verdwaalen;
De volken klimmen en opkoomen; wederom
Neerdaalen. Zo was Troje een magtig Koningdom,
En stortte zoo veel bloeds, ten tijd' van vijfpaar jaaren.
Nu ligt het plat, en, in een puinhoop heen gevaaren,
Verdoont, in stee van schat, alleen der Oudr'en graf.
Micene en Sparte, groot van fame, namen af,
Voorheene grote steen; ook Cekrops stad, Athenen,
Amfions Thebe, Sparte is heel en al verdweenen,
En nu een effen veld. Micene ligt terneer,
Wat's Erlips Thebe? een klucht, een fabel en niets meer.

Voorts is Ameide in de Kaart, tegen over Jaarsveld, by Tienhoven te zien, bij Hortensius bekend, Utrechtse Zaak, 3 B. 145 bl. Het wordt van Goudhoeve, (78 bl.) geheeten het Huis te Haarlaar, omtrent A.1312, te weten; zynde dit zijn tweeden naame, volgens Paul.Voet, Oorsprong der Brederoden, 149.bl. Zie verder Boxhorn, Stedeb.94 bl.bovengenoemde Oudenhove, ook 412 bl. Meurs, XVII, Provinc.455.bl.

(Het Huis te Haarlaar is thans geen vervallen, maar een, voor weinige Jaaren opgetimmerd, aanzienlijk Heeren-Huis, op de oude Fondamenten, naar den hedendaagschen trant fraai opgehaald, en met een Koepel-Toorentje voorzien.)

Eindelijk weete men, dat Haarlaar ook is een oud Kasteel in Braband, omtrent 's Hertogenbosch; zoo dat de Heeren van Haarlaar, Heeren van dit Huis ter Meide, en van oorsprong Brabanders geweest zijn. Wat meer? het is onder deeze Heeren allereerst een leen geworden; nademaal Dirk van Haarlaar, Knaap, dit Slot A.1312, te leen ontving van Guido, den 42sten bisschop van Utrecht, na dat hij het zelve gemelden Bisschop te vooren hadt opgedragen. Oudenhove, Zuid-Holl. 366 bl.

Bijlage 3

DE HERLAARS IN BRABANT

figuren 59,60,61

Aan de Dommel vlakbij Den Bosch bevindt zich een boerderij met een merkwaardig soliede onderbouw. Het gaat hier om het restant van de burcht Oud-Herlaar. De grondvormen zijn nog te herkennen. Deze burcht werd omstreeks het jaar 1200 gebouwd, kende perioden van bloei en verval en werd tenslotte afgebroken in 1737.

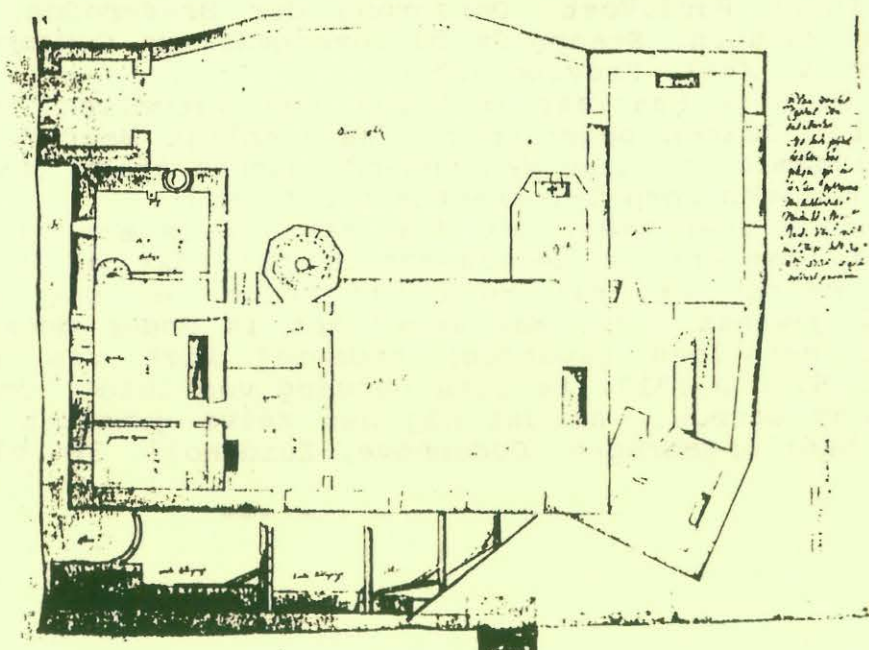
De Herlaar's waren een in geografisch opzicht mobiel geslacht. Mechelien Spierings noemt als plaatsen waar Herlaar's met hun vestigingen voorkomen:

AMEIDE, AMMERZODEN, HERENTHOUT (Belgie), POEDEROYEN, SINT-MICHIELS GESTEL, WESTERLOO (Belgie) en ZUILICHEM.



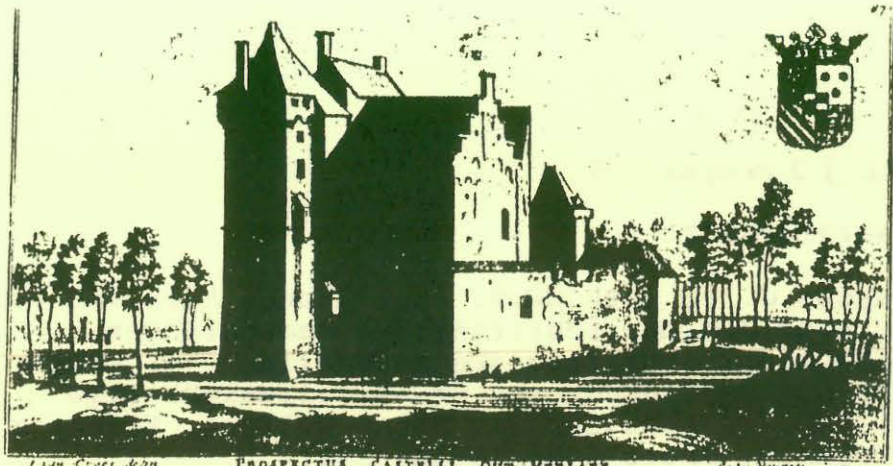
figuur 59

Schets van Oud Herlaar, bewaard in het archief van het Markiezaat te B. op Zoom. Ned. Kaarten 1711.



figuur 60

Plattegrond van het Kasteel Oud Herlaar, archief Markiezaat Ned. Kaarten 1712.



figuur 61

Abbeiding: bij J. le Roy: Grand Théâtre Prophane du Duché de Brabant

BIJLAGE 4

HEREN / VROUWEN - VAN HET LAND VAN HERLAAR- AMEIDE-TIENHOVEN:

11-e eeuw	Heer van Choor (?)
12-eeuw	(?)
13-e eeuw	Dirk I Arnout I Dirk II
14-e eeuw	Aleid x Ridder Gerard van Loon Dirk III Jan
15-e eeuw	Heilwich x Hendrik II van Vianen Johanna x Walraven I van Brederode Reinout II
16-e eeuw	Walraven II Reinout III Hendrik II van Brederode-Vianen-Ameide Geertruid, vrouwe van Vianen-Ameide
17-e eeuw	Walraven III Walraven IV Johan Wolfert Hendrik Wolfert Hedwig Agnes Amalia van Dohna x Simon Hendrik van der Lippe Carel Emilius van Dohna
18-e eeuw	Diederik van Dohna Simon H.A. van der Lippe Staten van Holland en West-Vriesland Aernout van den Bergh Arnout Leers sr. Arnout Leers jr. (Ameide-Herlaar) Francois van der Hoeven (Tienhoven) mr. Jan Wijnand Ram
19-e eeuw	Albertine H.E.Ram (vrouwe van Ameide-Tienhoven) x mr. Laurent Th. Nepveu (heer van Herlaar) De heer W.C.M. Begram rondom 1800 op Herlaar mr. Laurent Nepveu tot Ameyde Warnardus C.M. Begram van Jaarsveld
20-e eeuw	Johanna Begram mr J.A.van der Lee mr Ph.L.van der Lee A.van der Lee
21-e eeuw	mevr. J.M.C. de Ridder-van der Lee

(Vanaf 1876 de Heren Stolk ambachtsheren van Ameide)

Bijlage 5

BRONNEN :

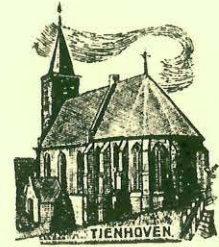
BARENDS,G. en TERLOUW,P. 'Het Groene Hart van Nederland' 1977
BRUYN,dr.J.H.de, schriftelijke mededelingen
BUSCH,A.J., schriftelijke mededeling over Walter,F.G. pag.265
GIDS bij de Tienhovense St.-Nicolaaskerk 1990
HENIGER,J., tabellen uit Johan Wolfert, Koenheim,A. 1999
HETTEMA,H. Grote Schoolatlas 1927
HOLLEMAN,F.A., Het octrooi..., Zutphen 1945
Hoogland,C.J. krantenartikel over Herlaar met tekening
Horden,P. Een kleine geschiedenis van het land van Vianen 1953
IBELINGS,B. Turfopslagen langs de Lek, HEK 1995
KERKWIJK,P.A.Tienhoven en Ameide, Hist.Verk.,1977
KOENHEIM,A.M. De verkoop van Vianen en Ameide, Ld.v.Bred.,1991
KOENHEIM,A.M.et al, Johan Wolfert, 1999
Kuyper,J. Gemeente Atlas van Nederland, 1865-1882
Kuys,J. De Herlaars van Brabant tot Gelderse Adel,TVG,1980
LAROUSSE ENC.,1978
PELLIKAAN,G.B.,De grote Ontginning.OSH 19
PELLIKAAN,G.B.,Ameide/Tienhoven,OSH 1973
SCHAKEL,M.W., Onze streek in de Franse Tijd,OSH 1966
Schakel,M.W., Alblasserwaard en de Vijfjheerenlanden
SCHEEN,P.A.,Lexicon Nederlandse Beeldende Kunst 1750-1950
SCHWARTZ,G. Landsch.en etsen van Nl.mneesters 17-e eeuw 1979
SPIERINGS,M. Oud Herlaar I,II,III 1976
STREEFKERK,Chr. (interview in *de Standaard* 4-10-1941)
VEERMAN, J.P., nieuwsbrieven
VET,A.v.d.,Roem van Ridders en Rivieren 1944
VROON,A.,Vroegste geschiedenis van Ameide/Tienhoven tot 1450
VROON,A.,Vroegste geschiedenis van Ameide/Tienhoven tot 1853
WALTER,F.G.,Biogr.Wrd.bk.van Nrd.Ned.Graveurs, pag.265 (Busch)
WEYDEN,H.G.v.d., Een Middeleeuwse Steenoven.,ROB 1976,pag.97
WITH,J.d.,De Zederikboezem,OSH 1975

VEEL MEDEWERKING ondervonden van:

A.J.Busch te Gorcum
dr.J.H.de Bruyn te Doorn
Krijn van der Grijn te Ameide
mr.Ph.L.van der Lee te Jaarsveld
C.J.Neels te Tienhoven
Al den Oudsten te Tienhoven
Theo Streefkerk te Ameide
Paul Will te Ameide



HISTORISCHE VERENIGING AMEIDE EN TIENHOVEN



NAWOORD

Het bestuur van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven heeft er behoefte aan deze bundel een nawoord mee te geven. Zo'n achteraf mag de kijk- en leeslustige lezer beslist niet opvatten als een poging het laatste woord te willen hebben. Het is veeleer bedoeld om op deze plaats te getuigen van zijn bewondering en dankbaarheid.

We zijn er best een beetje trots op dat ons lid Peet van Toor dit waardevolle, weliswaar zware karwei heeft geklaard.

Wisten wij veel! In feite heel weinig van het bestaan van dit soort beeldmateriaal om van de makers maar te zwijgen. We maakten ons tot nu toe weinig kopzorgen over wat A. Rademaker nou precies aan prenten had vervaardigd en de naam W.J. Blaeu - de maker van bijvoorbeeld de kaart *Zuydhollandia* - lieten we trouwens ook maar blauw-blauw!

Maar Peet heeft deze regionale 'cryptogamen' opgediept uit de schoot der museale archieven en uit imposante folianten. Stuk voor stuk ontdekkend en verhelderend toch die fragmenten van landkaarten, pikant dat Pruisische kamp op de Koekoekswaard, de stratenloop van antiek Ameide, Kuipers topografische kaart van Tienhoven of die Achthovense binnen- en buitendijkse molens, het slot Herlaer, tevens een stoet ambachtsheren en verder tal van andere prenten.

Een deel van het plaatwerk was weliswaar reeds verschenen in diverse afleveringen van het Verenigingsblad, maar de opmerkelijke lezer zal ervaren dat door nader en dieper speurwerk zowel het aantal afbeeldingen is uitgebreid als wel nieuwe feiten in de teksten zijn ingevlochten.

Tot slot. Wij zijn ervan overtuigd dat de leden en overige historisch geïnteresseerden dit dubbelnummer van ons clubblad als een boeiende excursie zullen beleven.

HET BESTUUR

MEP STAD-GRAD-HUIS 6 AFHEID: LAIDE LEN

